

NCZ blijft een bijzonder vak

In het laatste trimester van het schooljaar 2021-2022 werd op initiatief van de RIKZ.Z een online enquête afgenomen onder de **leerlingen van het secundair onderwijs uit het vierde en vijfde leerjaar ASO, TSO en KSO**. Hiervoor konden we een beroep doen op de dankbare medewerking van onze collega-leraars niet-confessionele zedenleer uit de betrokken leerjaren.

Met de enquête, onder het mentorschap van **prof. dr. Dimokritos Kavadias**, lid van het bestuursorgaan van de RIKZ.Z., wil de RIKZ.Z een aanvang maken met de participatie van leerlingen aan het beleid en de organisatie van het vak NCZ. Aan de hand van 38 vragen werd gepeild naar de achtergrond van de leerling en zijn/haar/hun mening over de inhoud en de vorm van het vak NCZ. In een laatste deeltje werd nagegaan of de leerling geïnteresseerd is in een participatiefunctie binnen de RIKZ.Z.

De online enquête leverde 5.584 geldige antwoorden op bij leerlingen uit de 4 onderscheiden onderwijsvormen, waardoor we relevante conclusies kunnen trekken uit de data. De data-analyse moet nog verder worden uitgebreid en verfijnd, maar we willen wel reeds een aantal opmerkelijke (voorlopige) vaststellingen uit de bevraging bekend maken.

Zowat 57,7% van de ondervraagden omschrijft zichzelf als vrijzinnig humanist(e) en 66,5 % geeft ook aan zelf gekozen te hebben voor het vak NCZ.

Tegenover deze cijfers staat ook dat 23,6 % van de respondenten evenwel aangegeven geen interesse te hebben in geloof, levensbeschouwing en ‘aanverwanten’. Dit wijst op een bestaande diversiteit binnen de groep leerlingen die NCZ volgen en contrasteert met de vrij grote positieve beleving van interlevensbeschouwelijke samenwerking op school. Tot 49,5 % van de leerlingen uit de bevraging vindt deze samenwerking op school zinvol, terwijl slechts 12,1 % niet (tot helemaal niet) akkoord is met deze stelling. Op de vraag **welke thema's nog te weinig aan bod komen**, wordt ook vrij vaak als antwoord ‘andere religies en levensbeschouwingen’ gegeven. Daarbij wordt niet alleen de kennis ervan aangegeven, maar ook het begrip van andere levensbeschouwingen. De nieuwsgierigheid naar andere religies, levensbeschouwingen en culturen blijft opmerkelijk en biedt kansen voor interlevensbeschouwelijke dialoog.

Een relatief grote groep – 4 op de 10 leerlingen – gaat akkoord (tot helemaal akkoord) met de stelling dat **NCZ bijdraagt tot de eigen persoonlijke ontwikkeling**, terwijl 36 % geen mening uit (of noch akkoord, noch niet akkoord kan gaan met de stelling).

Van de meeste **themavelden** vinden de respondenten dat zij voldoende tot veel aan bod komen. Themavelden ‘Identiteit’, ‘Vrijzinnig humanisme’, ‘Samenleven, democratie en burgerschap’, ‘Een waaier aan levensbeschouwingen. Identiteit in dialoog’ en ‘Communicatie en media’, krijgen een score mee van 75% tot 80 %. De uitzonderingen worden gevormd door de themavelden ‘Economie’ en ‘Wetenschap’, die volgens een groot aantal respondenten eerder weinig tot te weinig voor in de les NCZ (‘Economie’ volgens 51,1 %, ‘Wetenschap’ volgens 45 %). Het themaveld ‘Milieu’ scoort vrij hoog op de stelling dat het voldoende tot veel aan bod komt (65,9 %). 46,9 % van de deelgenomen leerlingen vindt dat het themaveld ‘Kunst’ weinig tot te weinig aan bod komt, terwijl één op de drie er anders over denkt en van mening is dat het voldoende tot veel wordt behandeld.

In de sectie waar de leerlingen zelf kunnen opgeven **welke onderwerpen volgens hen in de les NCZ te weinig aan bod komen**, zijn er een aantal onderwerpen die regelmatig terugkeren zoals ‘gender’ en ‘seksuele beleving’. Ook oorlog en het klimaat laten de leerlingen niet onberoerd en zouden volgens de leerlingen meer aan bod mogen komen in de les. Een relatief groot aantal leerlingen haalt de toekomst aan als een onderbelicht lesonderwerp. Centraal staat het leven zoals het de leerling in de

toekomst te beurt zal vallen. Er wordt dus aangedrongen op meer bagage voor het toekomstige leven in haar alledaagse vorm, zoals uitgedrukt in verschillende verwoordingen “Hoe je gelukkig moet zijn of hoe je moet omgaan met falen”, “Dingen die we oprecht nodig hebben later in het leven” en “Vorbereiding op een goed deftig leven buiten school”, enzovoort.

De enquête peilde ook naar **overeenkomsten met andere vakken** voor de negen themavelden uit het leerplan NCZ, met behulp van een score van 0 t.e.m. 10, waarbij 0 staat voor ‘geen’ en tien voor ‘heel veel’ gelijkenissen. Uit de antwoorden vallen geen opmerkelijke grote overeenkomsten af te leiden tenzij voor de (eerder voor de hand liggende) themavelden: ‘Identiteit’, ‘Samenleven, democratie en burgerschap’, ‘Milieu’ en ‘Communicatie en media’ waarbij de samengenomen antwoorden tussen 7 en 10, telkens een percentage uitmaken tussen de 31 en 41 %.

In de enquête gingen we ook na **wat** leerlingen denken dat **NCZ anders maakt dan de andere vakken**. In de antwoordcategorieën ‘Helemaal akkoord’ en ‘Akkoord’ zagen we deze percentages voor de volgende criteria:

- het mogen zeggen van de eigen mening: 76,6 %
- het centraal staan van klasgesprekken : 74,8 %
- het ruime aanbod aan thema’s : 72,7 %
- het inspelen op de actualiteit : 70,9 %
- jezelf en de ander beter leren kennen : 62,6 %

Hoewel het laatste criterium relatief hoog scoort, wordt het ook meermaals vermeld bij de lesonderwerpen / lesdoelen elders in de enquête als indicatie wat volgens de leerlingen nog te weinig aan bod komt in de les NCZ. Het geeft aan dat leerlingen ook welbepaalde verwachtingen hebben van NCZ en dat veel leerlingen duidelijk nood hebben om zichzelf en anderen te leren kennen tijdens de les. De honger naar de hoger vermelde bagage die leerlingen verwachten voor het latere leven, om gesterkt de uitdagingen van het leven aan te gaan, biedt nog leerkansen voor de leraar NCZ en werkpunten voor de begeleiders van de leraren en het vak. Hoewel we uit de onlinebevraging hieromtrent een duidelijke vraag en verwachting kunnen afleiden, geven de respondenten mee, **de ondersteuning bij het streven naar een gelukkig leven**, niet zozeer als een eigen karaktertrek te zien van het vak NCZ (38,1 %). Als levensbeschouwelijk vak heeft NCZ hier nochtans een belangrijke en onmisbare taak te vervullen. 41,1 % van de respondenten is akkoord (tot helemaal akkoord) met de stelling dat je in NCZ effectief wordt **begeleid in je eigen zoektocht naar een zinvol leven**. Zingeving, het creëren van zin vanuit waardenoriëntatie, blijft de voornaamste pijler van een levensbeschouwelijk vak en voor NCZ is hier nog wat werk weggelegd. De opvattingen van de leerlingen over het gebrek aan zingeving en persoonlijke levensbeschouwelijke ontwikkeling hangen ergens ook samen met de opvatting dat in de les NCZ ook meer duidelijkheid mag worden verschaft over het vrijzinnig humanisme en de ‘joelfeesten’ (LF en FVJ).

Om positief te eindigen: 81,1 % heeft (gedeeltelijk tot helemaal) het gevoel **dat in de les NCZ alles kan besproken worden**. In het vakgebied NCZ kunnen ook alle condities ingevuld worden voor een doeltreffend levensbeschouwelijk vak, dat de leerling begeleid in de ontwikkeling van het eigen mens- en wereldbeeld, dat als baken en stormbreker kan dienen voor het toekomstige leven.

Een voorzichtige conclusie

NCZ blijft een unieke plaats innemen in het aanbod van de school. Al wordt het unieke aan NCZ niet altijd getypeerd door het levensbeschouwelijk karakter, van waaruit gewerkt wordt aan zingeving en

waardenvorming. Zoals de leerlingen zelf aangeven, mag er gerust meer gefocust worden op zingelevingsvragen die leven bij de leerlingen en die het (latere) leven aandient. Daar is het in een levensbeschouwelijk vak juist ook om te doen, om autonoom zin en betekenis te geven aan het eigen (samen)leven door zin te zoeken en te creëren in een doorlopend proces waarbij waarden worden vastgesteld, geijkt en afgewogen. De doelstelling en meerwaarde van het vak NCZ blijft ook complexe ethische kwesties in concrete menselijke relaties en maatschappelijke situaties blootleggen en die samen onderzoeken. En dit alles zo veel mogelijk aansluitend bij de concrete eigen ervaring met een openheid naar de andere en de wereld. Het zonet beschreven leerproces, durven we ook zonder schroom te benoemen als vrijzinnig humanisme.

Bovenstaande bevindingen zijn gebaseerd op een eenvoudige lezing van de data. Deze zullen in een later stadium nog opgesplitst worden voor wat betreft het onderwijsniveau, gender en de sociale achtergrond van de leerling. In een verdere fase analyseren we de data over o.m. de les- en beoordelingsmethodes en gaan we in op wat de leerlingen vonden over een mogelijke naamwisseling voor het vak NCZ (een roepnaam zeg maar) en de participatie aan het beleid van de RIKZ.Z. Wordt vervolgd.